

בספק קרא קריאת שמע דחורז ומברך, [ועיין] בט"ז ומ"א שהאריכו בזה: (ח) שהרי עיין ט"ז. לא מצאתי ישוב לזה, שם אות ה' כתב דרך דרך תחנונים, והוא מוזכר בכאן. ועל הש"ץ י"ל שעושה כן להוציא אחרים בברכת התורה, אבל בעלי בתים נכון לאמר מיד כשירחץ על נטילת ידיים ואשר יצר וברכתה (ה) התורה, וכמו שכתב הר"ב כאן: (ט) עיין ט"ז. ולא היה הזמן מספיק לעיין ביה כראוי. ומה שכתב בנוסח אתה הוא כו', הנה אין בה רק שם ברוך אתה ה' מקדש כו', ולא מלכות, ואנן קיימא לן כל שאין שם ומלכות אין ברכה כמבואר בסיומן רי"ד, וסמוכה אינה. ועיין לבוש נוסף ט' מה שאין פותחת בברוך שברכת הודאה היא, ומכל מקום י"ל כמו אלקי נשמה אין צריך מלכות כמו שכתב הב"י בסיומן רי"ד ונמ"ש ונפקא, כן כאן כיון שברא יש מאין אין מלך העולם יותר מזה, ולפ"ז י"ל נוסח הספרדים בראת הגון, ומכל מקום אנו אין משנים ואומרים נברא:

שמע דבר מודה עם נרכות. וכן כך וכן

באר היטב

חטש ינך הנומן לשכוי, ע"ש: (יג) הפליחות. עיין סיומן מקפ"א נס"ק [א] מה שכתבתי שם. ודוקא בני אשכנז שאומרים ברכת התורה קודם פרשת התמיד, אבל לדידן שאומרים ברכת התורה אחר אשר יצו, אם כן סבירא לן דאסור לומר פסוקים קודם ברכת התורה. אם כן גם בימי הסליחות, יאמר ברכת התורה קודם הסליחות ולדלגם אחר כך. לבוש, נמ"א ס"ק טו]. ואין כן דעת הט"ז [סימן ו ס"ק ה; סימן תקפ"א ס"ק ב]: (יד) ויוצא בודה. ק"ל לא יכונן לנלח, אל"ל א"כ יאל שטענינו יעברו זמן קריאת שמע. אל"ל כשלא יעברו מוטב לנלח ידי קריאת שמע עם העיבור ולקרוא

פלאים: דלפי זה יש להניח תפילין קודם, שלא יהיה נראה כמעיד ערות שקר, וכן בדגול מרבכה [קובץ מפרשים ס"ק ח] כתב דבחול אמ לא הניח תפילין לא יכיון לצאת, ע"ש. ולענין נראה דמיירי במקום שאי אפשר לצאת בתפילין לבית הכנסת, כגון שמתפסק בינו רחובות עכ"ל, וכיון שמתירא שמה יעכבו הצבור שפיר הוא יכול לקרוא בלא תפילין, וכמו שכתב בלבוש סימן נ"ח [נסף ב] דהא דאמרין [ברכות יד, ב] כאילו הוא מעיד שקר היינו במזיד כו', ע"ש. ואפשר דאף על פי שיכול ללבוש תפילין בשעת קריאה ולחולצן קודם הליכה לבית הכנסת, לא יעשה, שלא ירבה בברכות. ומה שכתב בבאר היטב לקמן

מחצית השקל

אומנתו, אבל טפי עדיף לציבורא למימר ברכת קריאת שמע על קריאת שמע דאורייתא כו', עכ"ל. ועיין שם מה שכתב הרב ב"י לתרץ. ולפי דברי הב"ח אתי שפיר, דבאמת כשדואה שהצבור לא יעברו זמן קריאת שמע לא יתכוין לצאת באמירת פסוק שמע ישראל, וא"כ שפיר יקרא אחר זה עם ציבור ברכת קריאת שמע על קריאת שמע דאורייתא. גם מה שהקשה הרב ב"י [ד"ה ורבינו] מן הירושלמי [ברכות פ"א הלכה ה] י"ל בזה, ועיין בי"ח, ואי אפשר להאריך: שלא יאמר בשכמל"ו. דטעם אמירת בשכמל"ו כתב הרב ב"י [נשן וז"ל, דכשאינו אומר רק שמע ישראל נראה שאינה אלא סיפור דברים שאומרים ישראל כשמיידים, אבל כשאומר בשכמל"ו נראה שמכוין עכשיו לייחד כו', דאם לא כן למה לו לומר בשכמל"ו, עכ"ל. ואם כן כשאמת¹⁰⁰ אינו מכין לצאת לא יאמר בשכמל"ו, דבזה נראה אחרות שמתכוין לצאת: כיון שאין מתכוון. ר"ל, מה לו שדואה כמתכוין כיון דבאמת אינו מתכוין: ונראה לי דוקא בשירא כו', דדוקא באמירת בשכמל"ו סבירא לן דאפילו לא יעברו צבור זמן קריאת שמע יתכוין שלא לצאת ויאמר בשכמל"ו, דאין בזה גרעון, כמו שכתבתי לעיל, א"כ מה לו לשנות ממנהגו של עולם שאומרים בשכמל"ו. מה שאין כן אמירת כל הפרשה, דאדרבא באמירת כל הפרשה משנה מן המנהג, דאין אומרים כל הפרשה. א"כ ניהו כשירא שהצבור יעברו זמן קריאת שמע י"ל כל הפרשה היינו משום דיש אומרים דכל הפרשה ראשונה היו דאורייתא, וכן רבינו הקדוש בשעה שהיה מעביר ידיו על פניו היה קורא כל פרשה ראשונה, וכן מה שכתוב שמע ישראל ד' אלקים ד' אחד זו קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא ר"ל כל הפרשה ראשונה, (וכמו שכתבו תלמידי רבינו יונה בפרק היה קורא ברכות ט, א ד"ה למימרא על משנת האומנין קורין בראש האילין שם טו, א, ע"ש). אבל כשלא יעברו הצבור זמן קריאת שמע טוב שיהיה מן הצבור שאין אומרים כל הפרשה: יאמר אתה הוא עד ש"א נברא כו'. ועיין הטעם בט"ז ס"ק ט':

לבושי שרד

(יג) בי"א סק"י ש"א אברהם ירד. כגון שלח אמר קלימות, או שכה מלומר נרכת התורה לפני המינה:

אוצר מפרשים

1 (בי"א סק"י) שוהגין לומר ברכת התורה קודם פרשת התמיד, כצ"ל: 2 (שם סק"י) בתשובה כתב לומר ג"כ. ובחול אם עדיין לא הניח תפילין, ודאי לא יכיון לצאת, כי הקורא קריאת שמע בלא תפילין מעיד ערות שקר [ברכות (תיב חיים)]

(שם סק"י) א"כ סבירא דהו דבורת כו'. ר"ל, לפי (שהפסוקים) (שהפסוקים) שקודם לכן חושבין לדברי שבה ורציו סבירא להו דמותר לאומרו קודם ברכת התורה, ולכן אין אומרים ברכת התורה עד שמגיעים לפרשת התמיד, עיין בלבוש שם: (י"ג) סק"י) נאולה חתמה ועיין סיומן ס"ז, כצ"ל:

הכמת שלמה

(פני"ה ב הנהיג) אבל המנהג כפברא אחרונה וכו', י"ב. עיין גמ"י [פ"ק טז] מה שכתב בנוסח המפלה אמה הוא עד שלח נגלה העולם וכו'. ונלחמי שני הגיונות לא משתבחי, דהנה נמדנש רבה פרטת שמות כפסוק (כ"ד) [ה, ב] מי י' אשר לשמע נקולו, יש שם [שמות רבה פרשה ה, ד], שאלמך לו משה רבינו ע"ה אלתינו כמו ונבחרנו מלח עלול הוא היה עד שלח נגלה העולם והוא היה בקוף העולם, ע"ש. הגה יור כנסתא דין. אל"ל נפגשת בשלח [שם פרשה ג, ב] כפסוק [שם טו, ב] [א] יסיר וכו' [הוא הוא דלמינה ויהיטע] [ג, ב] נכון כפ"ק מלח וכו', כך אמרו ישרא' עד שלח נגלה העולם אמה הוא ומשנלח העולם אמה הוא. א"כ מפורש כנסתא שמתק הט"ו. ועל זה שמהה הט"ו דלפיטע דלל פוטל היו קודם הפעולה, נראה דלא קשה מידי, דאין כונת מלחיה לומר על גוף מלחמה ימנך שהוא קדמון נעלה, רק הכוונה לשפוקי (ממת) [ממת] האפיקורסים האומרים שהקב"ה ריץ למינע האדם מלמטה, כדרך שלר שרים על מעלה המקבלים שיעו ע"מ מה שנקראים להם מלמטה, כמו שאלמרו נשים המלכות [וימיה מה]. י"ח טעם סקרנו לקטר נלמלכת השמים מסרנו לה, אל"ל אמתא ממניעים שהו יתמך אין לך לטוס סיוע משום נביא ולעו מקבל שום שיעו, ולכן אם היה ח"ו לומר שהקב"ה מקבל אמה שיעו מן העולם או לא היה משב נמדדנה אמת קודם הנביאה ואחר הנביאה, רק היה נעשה נמדדנה אמת, אל"ל אנו אומרים אמה הוא עד שלח נגלה העולם לומר נמדדנה אמת אמה הוא קודם שברלח העולם ואחר שברלח העולם תמיד נמדדנה אמת אמה ולא נעשה כן שום שיעו, וכן גמ"י היו כוונת המדרש הי"ל בפירשם בשלח, דכלל האומרים לא קיבל הקב"ה שום שיעו מקודם נגלה העולם לא"כ, רק הוא כפיסול בזה קודם הנביאה ואחר הנביאה, רק שיעו זה לבדו נחמדש דמעיקרא היה נקרא עומד ולא"כ ע"י ישרא' נקרא וישב ולכן שני העוסקות מכוונין,

7

ספרי הלבושים

לבוש החור

הוא לבוש השני מעשרה לבושי מלכות
אשר חבר הגאון מוהר"ר מרדכי יפה זללה"ה

וקרא שמו

לבוש החור

על שם הפסוק

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וחור וגו'

והוא כולל

כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האורה חיים
וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל הטור סדר היום

[נוסח השער מהדפוסים הראשונים]

סימנים תכט - תרצז

מהדורה מחודשת מסודרת מחדש

באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר.

מוגהים ומתוקנים בהגהה מדוייקת עפ"י כל הדפוסים הראשונים
וכתבי יד. פיסוק וקישוע מדוייק, והדגשת כל הלכה בנפרד
הוספת אלפי מראי מקומות ופענוח ראשי התיבות

ועליהם חונים

חיבור חדש של אלפי הגהות והערות ותיקונים

ממון הגאון הקדוש ר' אברהם אבן אבן זצוקללה"ה

בעל החסד לאברהם - זקנו של החיד"א

אשר הועתק מכתב יד קדשו בגליוני הלבושים

מלבושי יום טוב

להגאון רבי יום טוב ליפמאן הלוי העלר זצוק"ל בעל התוס' יו"ט

אליה רבה - אליה זוטא

לרבינו הגאון מוהר"ר אליה שפירא זצוק"ל אב"ד טיקטין

מעובדים מחדש בתיקוני אלפי טעויות,

ציוני אלפי מראי מקומות והגהות והערות

ובסופו ילקוט הערות והגהות מכתבי יד גדולי ישראל

יא ולאחר שנגב ידיו ועדיין הן לחות קצת, מותר לו להעבירם על עיניו, ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצו במים, רוחץ להדיא ומעביר הלפלוף ואינו חושש, דהוי ליה כצואה ושיט שרוחץ כדרכו ואינו חושש, ואפילו מי שאין דרכו לרוחצם בכל יום, אלא שרוצה עתה להעביר הלכלוך והכלי שינה מעל עיניו, או שרוצה לצנן ולקרר את עצמו, מותר לו לשרות מפה במים בערב ט' באב ולהוציאה מן המים מבעוד יום והיא י"א מתגבבת והולכת, ובליילה מקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן, ולמחר מעבירה על גבי עיניו י"א* להעביר הלכלוך, כיון שהיא כמעט נגובה. הרוצה לקנח פניו משום אסמניסותו שאין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח במים, נראה דבט' באב אסור, אע"ג דביום כיפור מותר, דשאני יום כיפור דצריך ישוב הדעת לחפילות, אבל בט' באב מה בכך שלא תהא דעתו מיושבת עליו, אדרבה כן דאוי להיות שתהא דעתו עגומה בט' באב, אם לא שדעתו לשמים משום הפילת שחרית שיתפלל בט' באב שתהא דעתו מיושבת עליו באותה תפלה ורחמנא לבא בעי, וטוב להחמיר, נ"ל: * הג"ה עיין לקמן סימן מרי"ג [פס"ק ד:]

יב ההולך י" להקביל פני רבו או אביו, או מי שגדול ממנו, או לשאר צורך מצוה, מותר לו לעבור במים עד צוארו ואינו חושש, דבמקום מצוה לא גזרו, ואפילו בחזרה מותר, שאם לא תתיר לו לחזור לא ילך מתחלה וימנע מן המצוה: * הג"ה עיין

לקמן סימן מרי"ג סעיף ה' ו' וסימן ט"ז סעיף (ה') [ד']: אבל לילך הרב אצל תלמיד לא התירו לעבור במים, שאם יצטרך לו תלמידו ילך הוא אצל רבו:

יג ההולך לשמור פירותיו, עובר במים עד צוארו ואינו חושש, דבמקום פסידא לא גזרו, אבל בחזרה אסור:

יד הבא מן הדרך ורגליו כהות, מותר לו לרוחץ רגליו במים, שאין זה משום תענוג אלא כמו רפואה:

טו סיכה ג"כ אינה אסורה אלא של תענוג, אבל מי שיש לו חמטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש:

טז נעילת הסנדל דוקא י' של עור אסור, י"א* אבל של עץ או של בגד או שעם וגמי מותר, ושל עץ מחופה בעור אסור:

* הג"ה ועיין לקמן סימן מרי"ד [פס"ק ב] וזעטרת זה סימן טפ"ג סעיף א':

יז אבל ומנודה שמהלכין י' בדרך מותרים בנעילת הסנדל, וכשיגיעו לעיר יחלוצו, וכן בט' באב דן. ואפילו ברחוב הגוים יש להחמיר ולחלוץ ולא יהוש להלעגת הגוים: * הג"ה ועיין זעטרת זה סימן טפ"ג סעיף ד': אבל ט' נהגו להקל ברחוב הגוים, (ו) ואע"פ שנעילת הסנדל אסור ט' מברכין שעשה לי כל צרכי (ח): * הג"ה ועיין לקמן סימן מרי"ד סעיף ג' וסימן מ"ו סעיף א' ומ':

יח תשימש המטה אסור, ואפילו י' לישן עם אשתו במטה

הגהות מוהר"א אזולאי

ד' ועיין טור י"ד סימן שס"ב דין ג'.

מלבושי יו"ט

שהמיר גזוס גדליה ליוולת לאכול מטעם דרו מחטנין וכו' ליכא למידק הא צט' נצב לא, אלא על לשון להטענות דוקא, כלומר דרינו חס המיר לאכול מיד ולא להטענות כלל משא"כ בשעשה נצב דלכתחלה חייבם להטענות אלא שאם אמרה נריכה אני אין צריך אומד וכדברי הרמב"ן, ולהכי הגמרא מסיים בעונות ומניקות וכו', אבל יולדת דין אחר יש לה צט' נצב דמחטנין וכשאמרה נריכה אני אוכלת ואין צריך אומד. וזה מה שנראה לעניות דעמי:

אליה זוטא

(ו) ביוה"כ ובט' באב אסור לילך באנפלאות של בגד שיש עור בתחתיתה, פנים חדשות (ה' ט"ב) בשם משפטי שמואל (ס' יב). ועיין בב"ח שהחמיר לילך יחף לגמרי:

(ז) ורחוב שדרים בו כל היהודים אף שהוא דרך המלך שדורסין בו עכו"ם אסור לילך במגעל (כנסת הגדולה בשם רש"ם):

(ח) ומוהר"י לוריא פסק שלא לברך. ועיין לקמן סוף סימן תרי"ד ביאר לבוש טעמו שיש לברך:

אליה רבא

לביט הקצרות, אלא א"כ יש טיט ורפש או צין העכו"ם. וכשיושב על העגלה או רוכב צריך לחנוך אפילו צדק רחוק (מג"א ס"ק י), וי"ע. ועוד דקמם שדה הוי צבית כותים. וזה לשון רבינו ירוחם [קסג ע"ג] צליחתו מעיר נועל וצניסמו חולץ. גם נ"ל מדפ"ש"י צענית דף י"ג [ע"א ד"ה יא] היוצא לדרך מן לעיר, משמע דכל שילא מעיר אף שאין דרך רחוק מותר, וטעמא שלא החמירו מ"ל צעילת הסנדל אלא בעיר, כמו שלא אסרו צמלכיה צלילה ואיך שמזכיר צש"ס שם, וכ"מ להדיא צרוקת ס' ט"י:

יא * להעביר הדיכ"ר וכו'. צטור [הלשון] שעושה עמה למענוג שרי:

(סעיף יב) יב דהקביל וכו'. פירוש שהלך בחול להקביל פני רבו בשעת. אי נמי נהי דחויבא ליכא בחול מ"מ מזה איכא, וכ"מ בחגיגה [ה ע"ב] (מג"א ס"ק יב). וי"ע א"כ למה אמר אלישע לשונמית מדוע נצב לא חודש ולא שבת [מ"ב ד, כג], כיון דאפילו בחול מזה הוא ד':

(סעיף טז) יג ש' עור וכו'. ואפילו צאנפלאות של בגד שיש עור בתחתיתה (פנים חדשות ה' ט"ב נד ע"א ואחרונים מג"א ס"ק טו וע"י סק"י).

יג* אב"ש ש' עין וכו'. והצ"ח [פ"ה] החמיר לילך יחף לגמרי, וסיים ומ"מ אין לגעור צמקלין:

טו וכן נהגו וכו'. ורמז שדרים צו כל היהודים אף שהוא דרך המלך שדורסין בו עכו"ם אסור (כנסת הגדולה הנהגות טור ורש"ם א"ח ס' כ). ומג"א [פ"ק יח] כתב דאם הרבה כותים עוברים שם מותר ע"כ. ומלשון כנסת הגדולה הנ"ל לא משמע קצת הכי, וי"ע צרש"ם גופיה, ועוד הבו דלא להסקיף על המנהג:

טז מברכין וכו'. ומנהר"י לוריא [שו"ע האר"י צו המנדים ס"ב] פסק שלא לברך, ועיקר כלבוש כמ"ש צש"ס מרי"ד [פ"ד], וכן פסקו צש"ל הלקט [פ"י רכט] ומג"א [פ"י ס]:

(סעיף יח) יז לישן וכו'. עיין ריש סימן זה [פ"א] וצ"ח (מרי"ד) [מרי"ד] [פ"א]:

הגהות והערות

ד' עי' במחצית השקל ובבבגי ישע ובפרי מגדים מה שתירצו הקושיא.

בעזה"י

שאלות ותשובות

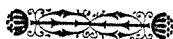
מהר"ם שיק

חלק אורח חיים ואבן העזר

כל הדבר הקשה אשר הביאו אל משה אאמ"ו כבוד הרב הגאון המובהק רבן של ישראל
בוצינא קדישא כבוד קדושת שמו תפארתו מוה' משה שיק מברעזאווע זצוקל"הה • הי'
רועה צאן קדשים עדת ה' דקהל יערגין ערך כ"ד שנה • ובק"ק חוסט זרחה שמשו קרוב
לשמונה עשרה שנה ושם חלקת מחוקק ספון :

וזאת הברכה אשר השאיר אחריו • יותר מאלף שאלות ותשובות על ד' חלקי הש"ע • חיבור גדול על התרי"ג
מצות • הידושים על רוב מס' הש"ס מרף לדה ממש • ועל רוב סוגיות הש"ס על כל סוגיא וסוגיא כמה
קונטרסים • מלבד חידושי אגדה וספרי מוסר הרבה מאוד :

נדפס בהתאמצות והוצאות צאצאי המחבר ה"ה הרבני המופלג מוה' יוסף שיק בן המחבר
והבחור החרוץ ושנון כמר אליהו • ואחיו הבחור חיים בני הרבני המופלג מוה' חיים
שיק ז"ל בן המחבר זצוקל"הה :

נדפס בארץ-ישראל
תשל"ב

ברכי יוסף

והוא קצת חידושי דינים ופלפלת כל שהוא על קצת שלחן ערוך ד' טורים על ארבעת רבעיהם. הא דידיה והא דרכי המלך חידושי דינים מספרי כתיבת יד גאוני עולם אשר עדין לא היו על מזבח הדפוס והמה בכתובים גדולים מעשה ידיהם. מביא וקורא דבר בשם אמרו לזכות את הרבים ושתו בצמא דבריהם. גם לרבות זמנן דמשכחת ע"ט להשליך מינא ציבחר מעט אשר היה מורה מקום דוד בספרי האחרונים תורה שלמה שלחם. ואנא בריה קלה כורע ומשתחוה על ברכי יוסף מבקש מטו מחכמי ישראל אשר עלמו תסוף מילתי למען יסלח"ו הצדיקים שר"ו חכימא הם ותלמידיהם. ראו קראתי בשם ברכ"י יוס"ף גימטריא שלח"ן ברקדוק. גם ברכי יוסף אותיות ונוטריקון יוסף בכר יצחק הוא ארוני ועטרת ראשי אבא מארי זלה"ה לעידנ"ה קאזול בני"ן של קדושים צדיקים יושבים ועטרותיהם.

אני המדבר אנוש מזער במחא שמאי

חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט

נרפס בליוורנו וע"א

בשנת ילדו על ברכי יוסף לפ"ק

אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלו אראנו ביש"ע אלהים. ה' יגמור בעדי ה' חסדך לעולם מעשה ידך אל תרף. ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח: ויהי דוד לכל הרכי משכיל וה' עמו: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: אלהים ה' חולי וישם רגלו כאילות ועל במותי ידרכיני למנצח בנגינות: בני"ו עמ"י עש"ו:

[נוסח שער דפוס ראשון ליוורנו תקל"ד]

שולחן ערוך אורח חיים
סימנים א-רמא

מהדורה חדשה ומפוארת באותיות מאירות עינים, מוגהת היטב עפ"י דפו"ר וכת"י, הוספת עשרות אלפי מראי מקומות הערות וציורים השוואות והשלמות מפתחות הענינים

נערך על ידי

הרב דוד אביטן

יוצא לאור על ידי זכרון אהרן

פנייה"ק ירושלים תשע"ט

שולחן ערוך אורח חיים סימן מו

שיורי ברכה

- א. כשנועל מנעליו וכו'. האבל מברך לכולי עלמא ברכה זו, לפי המנהג שלובשים מנעלים של לבדים. הרב מהר"ר יצחק הלוי ואלי בתשובה כ"ל²⁶.
- ב. בט' באב חייב לברך, אף דאסור בנעילת סנדל, דברכות השבח הן, שנוהגים באדם על הרוב. הריטב"א בחידושי תעניות פ"ג (ל, א ד"ה ת"ר). והרמ"ע באלפסי זוטא כ"י שילהי ברכות, כתב וז"ל, נהגו שלא לברך שעשה לי כל צרכי בט' באב דליכא מסאני, וניחא דעניי אנן באותה שעה, וחסרון לא יוכל להמנות, אבל ביום הכיפורים שבח הוא לנו שאין אנו צריכים לנעילת סנדל ויש לנו כל צרכנו בלעדיו, וכך מפורש באגדה אעפ"י שדרשו בו אחד מה' עינויים לפי המפורסם. עכ"ל. ומיסוד תורת האר"י זצ"ל שמענו²⁷ שלא לברך ברכה זו לא בט' באב ולא ביום הכיפורים. וכך נהגנו²⁸.

שהוא ציווי מהמסדר שישכים ויאמר רבוץ העולמים וכו'. ע"ש. ונעלם ממנו שהוא ברייתא בסדר תנא דבי אליהו רבה סוף פ"ך. ע"ש. שוב ראיתי שמרן בב"י רמזה משם שבלי הלקט שהוא ברייתא מסדר אליהו. וכן הוא בשבלי הלקט כ"י ערוגה א' ערוגת התפילה שבלת ו', יותר באורך, אבל הרב הנזכר לא זכר שהיא ברייתא. ומ"ש שם סימן תצ"ט דקאי להיכא דאיכא שמדא וכו', כ"כ מרן ב"י משם שבלי הלקט. ונוסחתם היתה ירא שמים בסתר ומודה על האמת. ומדברי מרן יראה דהמנהג לומר וישכים ויאמר. וע"ש מה שהביא משם רש"י.

ח"י. עיקר הנוסחא כי כל מעשנו תהו וימי חיינו הבל וכו'. מהר"ר שלמה בן הרשב"ץ בתשובותיו סימן מ"ט. וע"ש ביאור הדברים הללו.

שיורי ברכה קונטרס אחרון

א. דין א. כשישמע קול התרנגול וכו'. ע"י מ"ש בשו"ת שאלת יעב"ץ סימן קכ"ב.

ה. כשישים כובע וכו'. פירוש עד עכשיו היה מכסה ראשו בכל דהוא, שאסור לברך בגילוי הראש, ועכשיו מכסה ראשו דרך כבוד כמנהג המדינה. הרמ"ע באלפסי זוטא כ"י.

ב. כשישב יברך מתיר אסורים וכו'. בסדר רב עמרם גאון כתיבת יד (דף א ע"ב) לא הזכיר מתיר אסורים, וכתב אח"כ וז"ל, ולא אמרן מתיר אסורים, ובזוקף כפופים סגי ליה, דתנן (ראה ברכות לג, א) כל המברך ברכה שאינה צריכה מוציא שם שמים לבטלה²⁴. מצאנו בתשובה דרבינו האי זצ"ל²⁵, דמברך מתיר אסורים לכשיתעסק בידיו, וכתב התם וכך כתוב בתלמוד כד פקח עיניה, כד זקיף קומתיה, כד אפיק גיסייה, כד לביש מאניה וכו', אבל בנוסחתנו בתלמוד לא אשתכח הכי. עכ"ל סדר רע"ם כ"י.

ו. שהכל ברכה אחת וכו'. אבל הרמ"ע שם כתב דהמעביר ויהי רצון מלפניך שתי ענינות הם, לפיכך השומעים עונים אמן אחר המעביר, ואידך ברכה הסמוכה לחבירתה שאינה פותחת בברוך, ואסמכוה לברכה זו שנתקנה בשעה דמשי אפיה, משום הכון לקראת אלהיך, הואיל שתחילתה וסופה רחמים ותחנונים. עכ"ל. וסברא זו הובאה בית יוסף, אבל התוס' והטור ומרן סברי להיפך, דהכל ברכה אחת ואין לענות אמן, וכן הלכה רווחת את כל ונוכחת.

ויוסף דוד

שס"ל להאר"י כהרא"ש, שעל מנהגו של עולם נתקנו הברכות ויכול לברך אף שלא נתחייב, ולכן שאני אבל, כיון שכל העולם מברכים אף הוא מברך, משא"כ ט"ב ויהו"כ. והאריך בזה. וכתב רבינו בקשר גודל סי' ה' אות י"ט, "שעשה לי כל צרכי אין לברך בט"ב ויה"כ, אף שלובש מנעל של לבדים, והאבל מברך אף אם הולך יחף. כן נראה לי אחר שראיתי מ"ש המגיה בשלמי ציבור. וכן המנהג להולכים אחר עקבות האר"י ז"ל". וע"י עוד בלב חיים ח"ב סי' רט"ז, והליכות עולם ח"א עמ' נג-נד.

24. מכאן ועד הסוף חסר בסדר רב עמרם הנדפס, וראה בסדר רב עמרם השלם (רא"ל פרומקין) דף לה ע"א, ובמגן האלף שם.
 25. ע"י במחזיק ברכה אות ה'.
 26. ראה להלן הערה 28.
 27. כ"ה בשער הכוונות דף א' ע"ג.
 28. הרב המגיה לשלמי ציבור מדף נ', האריך מאוד בזה, והביא שהתשב"ץ ח"ב סי' קפ"ו כתב בשם הרמב"ם שלא לברך ביהו"כ, והרשב"ץ חולק, ובדף נ"א ע"ב שם הביא דברי רבינו, שבאבל כתב לעיל אות ג' שמברך, והכא לא, ומאי שנא. ושוב הביא בשער הכוונות כתב שאבל יברך, משום

ספר

מעשה רב

בו מדובר נכבדות, מעשה ידי צדיק,
 וכל מצעדות איש אשר רוח אלהים בו,
 הלוחות והעדות, יסוד עולם ומלאו, גאון ישראל ופלאו,
 שמו הגדול מהולל ומקודש ממזרח שמש עד מבואו,
רבינו הגדול מרנא ורבנא
אליהו חסידא קדישא זללה"ה

בק"ק ווילנא יע"א היתה משכן קדשו וקרית מועדו
 ושם שב רוחו אל האלהים וכסה שמים הודו והארץ האירה מכבודו
 עוד יעמוד לקץ הימין ויספו ענוים שמחה ואת ישרים סודו

(נפח שער הפיס ראשון של מעשה רב ווילנא תקצ"ב)

ערוך ומסודר מחדש

ועליו נלוו

ליקוטי הגר"א

השואות ומקורות מדיברי רבינו בכיבוד הש"ע ושאר חבוריו, וספרי גדולי תלמידיו.

קובץ מפרשים

חבור המפרשים גדולי הדורות שנכתבו על ספר 'מעשה רב',
 ערוכים ומסודרים מחדש עם היסודות רבות.

מקורות וביאורים

לכאן ולברר עיקרי שיטת הראשונים הפוסקים, והבררת והגהת הגרא,
 כולל מראי מקומות ציונים והערות.

שנת התשס"ט לפ"ג פניחוק ירושלם תובכ"א

[יב] ואם רוצה ללמוד קודם וכו'. פי' לאפוקי אם לומד רק אחר התפלה בשחר, אז סדר ברכות התורה אחר ציצית ותפילין קודם הקרבנות, כמ"ש רבינו בסדור כת"י הסדר הנ"ל.

[ביאורים מהגרנ"ה]

[יג] חוץ מברכת התורה שכבר נפטר באהבה רבה. צ"ע דהא בסי' מו סק"ז כ' רבינו דברכת אהבה רבה אינה

פוטרת אא"כ שנה על אחר כמ"ש בירושלמי ולא מהני מה שקורא ק"ש, וא"כ אם לא שנה על אחר אחר ק"ש ותפלה אין אהבה רבה פוטרת וצריך לברך ברכה"ת אם בא ללמוד אח"כ, ודוקא הב"י שכ' בסי' מז ס"ח ויש להסתפק וכו' ולכן סיים שם ויש לזהר לברך

קודם פרשת התמיד כד [עיי' שו"ע שלו סי' מו סק"ז], [יב] ואם רוצה ללמוד קודם שיאור היום יאמר ברכות התורה אחר סדר ברכות השחר קודם שלומד.

מ'

כל ברכות השחר אם שכח לאומרן

תיכף, יש שהות לאומרן כל היום וגם בלילה עד השינה כה, [יג] חוץ מברכת התורה שכבר נפטר באהבה רבה, [עיי' שו"ע

מקורות וביאורים

לברך עוד ברכת המעביר שינה, [דוגמת ברהמ"ז בסי' קפד ס"ה], ע"ש.

והנה מש"כ במעש"ר שיכול לברך כל היום, היינו רק בדיעבד כמ"ש "אם שכח לאומרן תיכף", אבל לכתחילה צריך לאמרם תיכף בקומו משנתו, קודם התפלה, כמו שמבואר בגמ' בברכות דף ס: סדר אמירת ברכות השחר, ולא מיבעיא להטובים דמברך על הנאותו, דבוודאי מדינא צריך להסמיכם לשעת ההנאה, אלא גם להטובים שהברכה על מנהג העולם ומברך גם כשלא נהנה, מ"מ עיקר זמנם הוא מיד בשחרית, וכ"כ הביאור הלכה הנ"ל בשם שו"ת הרשב"א, ע"ש. ועיי' לעיל במעש"ר סי' ז' שכתב, שיאמר ברכות השחר תיכף כשקם ממשנתו, ועיקר כוונתו שם דא"צ להמתין עד שיאיר היום ע"ש, אבל להמבואר כאן יש גם דין להסמיכו לקימתו, ולא להשהותם, ועיי' לעיל בסי' ח' משנת' שזהו טעמו של רבינו שצריך להקדים את ברכות השחר לברכות התורה ע"ש.

כו. הנה הטור [בסי' מו] הביא את נוסח סידורי אשכנז שאומרים את כל סדר ברכות השחר ולעולם יהא אדם וכו' ואח"כ אומרים ברכות התורה ופרשת התמיד, וכתב הטור שהוקשה לו על זה, שבנוסח לעולם יהא אדם כו' אומרים פסוקים, ואין לאמרם קודם ברכות התורה, וע"כ כתב, ונהגתי בעצמי מיד אחר ברכת אלוקי נשמה לברך ברכות התורה ולומר אחריה פרשת ברכת כהנים, ואח"כ את כל סדר ברכות השחר, ע"ש, וא"כ לדעת הטור יש ב' שינויים מנוסח הסידורים, א' - מקדימים את ברכות התורה לברכות השחר, ב' - מסמיכים לברכות התורה את פרשת ברכת כהנים ולא את פרשת התמיד, וכנראה דפשיטא ליה שפרשת התמיד

כד. הנה הנוסח בכל סידורי אשכנז הקודמים, שאומרים את כל סדר ברכות השחר ואח"כ ברכות התורה ופרשת התמיד, והטור בסי' מו הקשה על סדר זה, ומכח קושיותיו הנהיג לברך ברכות התורה [ולהסמיך להם פסוקי ברכת כהנים] קודם סדר ברכות השחר, אבל רבינו בביאורו [המובא בלקוטי הגר"א] יישב את הנוסח הקודם מקושיות הטור, וזהו שכתב במעש"ר ד"ברכת התורה נתקן קודם פרשת התמיד", דהיינו לאחר סדר ברכות השחר דוקא וסמוך לפרשת התמיד, ולא לפסוקים אחרים, וזהו כוונתו בהמשך הדברים דהמשכים ללמוד קודם שיאור היום, שאינו יכול לומר את פרשת התמיד, דהרי מבואר לעיל סי' ז' שאין אומרים פרשת התמיד אלא ביום, ע"כ יאמר את כל סדר ברכות השחר ואח"כ ברכות התורה, סמוך ללימודו, ואינו צריך לומר את סדר הפסוקים של ברכת כהנים שכתב הטור. כה. סוף זמן ברכות השחר לא נתבאר בפירוש בראשונים ובפוסקים, והמגן אברהם בסי' עא סק"א כתב, לענין מי שהיה אונן בשחרית, שלא יברך ברכות השחר אף לאחר שקבר את מתו, משום שבשעת חיובו היה פטור, ע"ש. ודייקו האחרונים [דגול מרובה, וסדור דרך החיים] מדברי המג"א דאין לברך ברכות השחר לאחר שעבר זמן תפלה, משום דתקנו לאמרם בזמן תפילת שחרית בלבד. אכן דעת רבינו דלא נקבעו הברכות לזמן תפלת שחרית דוקא, אלא יכול לברך ברכות השחר כל היום, ואף בלילה עד שיישן. ועיי' במשנה ברורה וביאור הלכה סוף סי' נב, שהביא דעות האחרונים בענין זה, והביא גם את דברי המעשה רב, "דאפילו בלילה עד השינה הוא מברך אם שכח לאומרן קודם", וכתב המש"כ דאם חוטפתו שינה לכו"ע לא יכול

בברכת התורה הערב לעסוק בדברי תורה, האריו"ל

[יב] ולבן ביום כי שאין אומ ברכת שעשה פי צרכי. כתב השו"ע [ג] כל הברכות האל כגון שלא שמע קול הו לבש, או לא חגר, אומר ו וכתב הרמ"א, ויש אונ מצנך אותם דאין הצרכה שהקצ"ה ז וכתב צניאור הגר"ו הר"ן צסס ה נתחייב צסה, דעל מנהגו צסס הגאוניס, וכתב [ה] הרמז"ס [בהל' תפלה פ"ו ו

דב' ברכות אלו ס"ל

אומרים רק לאחר ברכות ד התמיד לברכות התורה. הסידורים ומיישב את ש תפלה, אין חשש לאמרם י והטעם שחולק על כנוסח הסידורים שהקדימו משום שסדר ברכות הש משנתו, אלא משום שאין מסדרים אותם בביהכנ"ס, וע"ש בביאור הגר"א כ הנאמרים בנוסח לעולם יה על אמירתם, וכן עיי' להי שלא לומר "שמע ישראל" סובר הגר"א דצריך להקדי מיד כשידיו נקיות, להס לברכת התורה, וכמש"נ, וי שלמה לבאר סברת הגר"א פרשת התמיד, ולא סגי ע הטור.

בעניני ברכות התורה

בברכת התורה הערב נא בלא וי"ו, וענה אמן אחר לעסוק בדברי תורה, כמו שכתב המג"א בשם האריז"ל סי' מז סק"הכ"י.

[אור חדש]

ברכה"ת קודם אהבה רבה, אבל לדעת רבינו שם משמע דא"צ ליזוהר. וצריך לומר דכוונתו אם למד תיכף אחר התפלה.

[ביאורים מהגרנ"ה]

(יב) ולכן ביום כיפור שאין אומרים

(יב) ולכן ביום שאין אומרים

ברכת שעשה לי כל צרכי כתב השו"ע [סי' מו]

ברכת שעשה לי כל צרכי הוא מכתבי האריז"ל שלא

ס"ח]: כל הברכות האלו חס לא נתחייב צאתם מהם כגון שלא שמע קול התרנגול או שלא הלך, או שלא לבש, או לא חגר, אומר אותה הצרכה בלא הזכרת השם. וכתב הרמ"א, ויש אומרים דאפילו לא נתחייב צהס מצדך אותם דאין הצרכה דווקא על ענינו אלא מצדכיס שהקצ"ה צרא לרכי העולם.

ובתב צניאור הגר"א: כל בו וי"א בו. כן כתב הר"ן צהס הרמז"ן [שמצדך אעפ"י שלא נתחייב צהס, דעל מנהגו של עולם הוא מצדך], וכל זו צהס הגלוניס, וכתב [הר"ן] שכן פשט המנהג. אבל הרמז"ס [בהל' תפלה פ"ו ה"ו] קרא חגר ע"ז וכתב שלא

לומר, אע"ג דפסק רבינו דאשר נתן מברך אפילו לא שמע קול תרנגול כמ"ש לעיל [סי' ז] א"כ משמע דמברך על מנהג העולם, מ"מ כתב רבינו בשתי ברכות אלו כמ"ש האריז"ל, דס"ל כמ"ש הרא"ש סו"פ הרואה [ברכות פ"ט סי' כג, וכ"ה בפור סי' מו] שיש חילוק בין הברכות שהם על סידור העולם ובין הברכות שהם על הנאותיו שאותם שעל ההנאה כגון מלביש ערומים ועוטר ישראל ושעשה לי כל צרכי אם אינו נהנה אינו מברך.

[ביאורים מהגרנ"ה]

[טו] שאין אומרים ברכת שעשה לי כל צרכי וברכת המעביר שינה. ואפשר לומר

דב' ברכות אלו ס"ל לרבינו כדעת האומרים שלא לברך כשלא נתחייב בהן, מפני שהן בלשון מדבר בעדו ע"כ לא שייך לומר בהן שמברך על סידור העולם"ט.

[אור חדש]

מקורות וביאורים

אומרים רק לאחר ברכות השחר, וע"כ לא הסמיך את פרשת התמיד לברכות התורה. אבל הגר"א מכריע כפי נוסח הסידורים ומיישב את שאלת הטור, דכיון שאומרם דרך תפלה, אין חשש לאמרם קודם ברכת התורה. והטעם שחולק על מנהג הטור וס"ל דצריך לומר כנוסח הסידורים שהקדימו את ברכות השחר, נראה דהיינו משום שסדר ברכות השחר נתקן לאמרם מיד כשיקום משנתו, אלא משום שאין הידים נקיות ואין בקיאינ בהם, מסדרים אותם בביהכנ"ס, כמו שכתב השו"ע בסי' מו ס"ב וע"ש בביאור הגר"א סק"ה, וכיון שביאר דהפסוקים הנאמרים כנוסח לעולם יהא אדם, א"צ לברך ברכת התורה על אמירתם, וכן עיי' להלן במעש"ר סי' יא דהגר"א נהג שלא לומר "שמע ישראל" כנוסח לעולם יהא אדם, ע"כ סובר הגר"א דצריך להקדים את סדר ברכות השחר ולאמרם מיד כשידיו נקיות, להסמיכם יותר לקימתו, ולהקדימם לברכת התורה, וכמש"נ, ועיי' בקובץ מפרשים מש"כ הרב רבי שלמה לבאר סברת הגר"א דצריך לסמוך לברכת התורה את פרשת התמיד, ולא סגי שיאמר פסוקי ברכת כהנים כדעת הטור.

מז. רבינו בביאורו שם כתב דאין ברכת אהבה רבה פוטרת מברכת התורה אא"כ שנה ולמד על אחר, אבל מה שקרא קריאת שמע לא סגי, דדוקא אם שנה לאלתר חשיב זה הברכה לשם עסק התורה, ע"ש באריכות, וא"כ גם מ"ש כאן שנפטר באהבה רבה היינו דוקא אם שנה על אחר, וכ"כ הגרנ"ה. כתב בשו"ע סי' מז ס"ו מובא ב' דעות אם אומרים "והערב", בו"ו, דהיא ברכה אחת עם ברכת לעסוק בדברי תורה, או שאומר "והערב" דהיא ברכה בפנ"ע ומה שאינה פותחת בכרוך משום דהיא סמוכה לחברתה, וע"ש בביאור רבינו ס"ק ד' ה'. והמג"א שם הביא מהאריז"ל שנהג לענות אמן בינתיים דס"ל דברכה בפנ"ע היא. ונמצא דתיקנו ג' ברכות על התורה, וכ"כ בספר מעשה תורה להגר"א [אות ג' סי' קיג] וז"ל: אלו ברכות בג' - ברכת המזון, ברכות התורה, ברכות המילה, ברכות חנוכה, ברכות מגילה. אכן בסידור הגר"א כת"י מבואר דיש רק ב' ברכות התורה. כט. סברא זו דברכות אלו שנתקנו בלשון יחיד אין לאמרם על סידור העולם אלא על הנאתו, הוזכרה בפוסקים [עי' שערי תשובה סי' מו סק"ח] לענין הניעות כל הלילה שלא יברך המעביר שינה, ע"ש.

יצרך, פי' שום זכרה, אפי' זכרה אשר נתן כו' לא יצרך אם לא שמע קול התרנגול, וכן שאר כל הזכרות אם לא נהנה, וכ"כ בתוס' [זכרות ס:] זד"ה כי פריס כו' [שאם לא נהנה לא מנצרך], והרא"ש והטור, אלא שכתבו [חוס' שם] זד"ה כי שמע כו' דשם [היינו זכרה אשר נתן לשכוי, מנצרך] אפי' לא שמע, [דאין זכרה זו על שמיעת קול התרנגול אלא להצמנה על הגאח האורה שהתרנגול מצמין והוא נהנה מן האור], וכן כתב הרא"ש, והוסיף הטור אלהי נשמה ורוקע כו' והמכין כו' שהם ג"כ על סידור העולם [והנהגתו, אבל שאר הזכרות שנתקנו על הנאותיו לא יצרך אם לא נהנה, וכן נראה דעת רבינו צמע"ר לענין זכרה שעשה לי כל זכרי והמעביר שינה שלא יצרך אם לא נהנה], וכתב צ"י כיון דאיכא פלוגתא אומר אותה

שעשה לי כל צרכי וברכת המעביר שינה יאמר אותן בלילה תיכף כשנועל מנעליו וכשרוחץ פניו. [עיי' שו"ע שלו סי' מו סקט"ו].

כלל [זכרה], וזרכי משה [סק"ד] כתב ולי נראה דאל ישנה מן המנהג וכנ"ל [לענין מש"כ הרמ"א, שם ס"ו, דנהגים לצרך זכרה הנותן ליעף כת, וכתב רבינו צמ"ק יד לאף שלא נזכר בגמ' מצרך כמו שנהגו, וה"נ סובר הרמ"א לענין כל הזכרות שנהגו לצרך אעפ"י שלא נהנה].

[ביאור הגר"א סי' מו ס"ק טו]

(יג) **מרחץ לא** הוא הפסק. כתב

השו"ע [סימן מו ס"א]: אם הפסיק מללמוד ומתעסק צעסקו, כיון שדעתו לחזור ללמוד, לא הוא הפסק, והוא הדין לשינה ומרחץ וזית הכסא, דלא הוא הפסק.

ובתב צניאור הגר"א: והוא הדין לשינה ומרחץ כו'. לפי שאין מסית דעתו מלימוד, הגהות מימוני [הל' חפלה פ"ו, ט] צמ"מ מהר"מ. והאגור כתב, שגם

ושני הטעמים צריך דסוכה [דף מו] שפושטן, ואף לדעת הו אף שדעתו לנצט' כיון שהוא חייב לפשט הפסק, וכמ"ש שדרכי והציאו רבינו צמ"י ח' להרהר שם צדיניהס] פ"ה [ס"ב] בהג"ה ולא ללמוד במרחץ. ומעשו מורה א"ש לצרך, וכש מוכח דהרהור אינו מ כל מצוה ומעשה [אם דאינו נכון לדלריך לצר האגור הכי

(יד) **ובל שבן שיני**

מקורות וביאורים

ל. בגמ' בברכות דף ס: אמרינן דכשלוש מנעליו מברך שעשה לי כל צרכי, ודעת רבינו דביוה"כ שאסור בנעילת הסנדל אין מברכין שעשה לי כל צרכי. וכ"כ בשערי תשובה סי' מו סק"ח בשם האריז"ל, דביום הכיפורים וט' באב אין מברכין שעשה לי כל צרכי משום שהכל אסורין בנעילת הסנדל, ע"ש.

והנה מציינו ג' סברות בראשונים שמברכים שעשה לי כל צרכי ביוה"כ, א' - הטור [בסי' תריג] כתב בשם בעל העיטור ד"א שאין מברכין ביוה"כ שעשה לי כל צרכי כיון דאסור בנעילת הסנדל, ומסתברא כיון דבידו לנעול משום סכנת עקרב יכול לברך, עכ"ד. ב' - הבי"ה הביא בשם הר"ן [ביומא פרק ח'], שכתב דכיון שעל מנהגו של עולם הוא מברך, כמו שמברך הנותן לשכוי בינה אעפ"י שלא שמע קול תרנגול, ה"נ מברך גם ביוה"כ שעשה לי כל צרכי. [וכתב שם הבי"ה דעת הרמב"ם בהלכות תפלה פ"ז ה"ו דברכות השחר נתקנו על הגאח, ואם לא נהנה אינו מברך, וכן בשו"ע סי' מו ס"ח כתב כדעת הרמב"ם]. ג' - התשב"ץ [ח"ב סי' קפ"ג] כתב, דכיון שאין אסור אלא סנדל של עור ואם רוצה לנעול סנדל של שעם הרשות בידו צריך לברך.

ודעת רבינו, כמו דמשמע בביאורו, [המובא בליקוטי הגר"א], דס"ל כדעת הטור דיש ברכות שנתקנו על מנהגו של עולם, ויש ברכות שנתקנו על הגאח, ואין מברך אותם אם לא נהנה, וס"ל דברכת שעשה לי כל צרכי נתקנה על הגאח לבישת המנעלים, וע"כ אין מברכים ביוה"כ, וכ"כ

הגרונ"ה, ועיי' בקובץ מפרשים מש"כ האור חדש דכיון שברכה זו היא בלשון מדבר בערו "שעשה לי כל צרכי", ע"כ אין לברך אם לא נהנה. ומש"כ התשב"ץ שצריך לברך, כיון דמותר במנעל של שעם, הנה מבוואר בשם רבינו [עיי' במילואים] דס"ל דביום הכיפורים אסור כל מנעל שמגין אף אם אינו של עור, ומבוואר היטב מנהגו שלא לברך ביוה"כ שעשה לי כל צרכי.

לא. בגמ' בברכות [דף ס:] אמרינן דכשרוחץ פניו אומר המעביר שינה, וכתב הרמב"ם בהלכות תפלה [פ"ז ה"ח] דביום הכיפורים ותשעה באב שאין רחיצה, אין מברכים על נטילת ידים ולא המעביר שינה, ע"ש. והנה שיטת הרמב"ם [שם] דכל ברכות השחר אין מברכין אלא על הגאח, וכן דעת הגר"א דיש ברכות שאין לברכם אא"כ נהנה וכמבוואר לעיל לענין ברכת שעשה לי כל צרכי, וע"כ כיון שהם סוברים דביוה"כ ות"כ אין רחיצה כלל ואף לא נט"י בשחרית, כמבוואר ברמב"ם שם ובביאור הגר"א סי' תריג סק"ו, על כן אין לברך המעביר שינה, אבל מסתימת כל הפוסקים נראה שמברכים ברכת המעביר שינה ביוה"כ, והיינו משום דהם סוברים שמותר לרחוץ ידיו שחרית ביוה"כ, כיון דאין זו רחיצה של תענוג, כמבוואר בטוש"ע סי' תריג, ואף יכול להעביר ידיו הלחות על עיניו וע"כ סוברים שצריך לברך המעביר שינה. אבל הגר"א סובר כדעת הרמב"ם שאין מותר שום רחיצה.

ודעת רבינו לענין ברכת ענט"י ביוה"כ עיי' במילואים.

לב. מש"כ דמרחץ לא מבוואר בשו"ע סי' מז בליקוטי הגר"א תמה דס"ל דהוי הפסק, וכא והגרנ"ה כתב דרבינו ב ומש"כ דשינה לא כתב דהמנהג שלא לברך ורבינו בביאורו [המובא דס"ל שמברך, וכן כתב [סי' מו ס"ק כה] בשם עדות שכן נהג רבינו, [המובא בקובץ מפרגי דשינה ביום הוי הפסק, דלא הוי הפסק, אבל דסתימת הדברים כמע הפסק, ודלא כמש"כ ב והגר"ש הכהן בד כאן, ולעיל כסי' ב'] השו"ע דאין לברך ברו הדברים כמעש"ר דש ע"ש. והגר"ש דביר זצ' כאן היינו, "מרחץ הו ובאמת דבכת"י הנהגו

בשני אס' הפסק לברך התורה

Fleckeler, Eleazar ^{ספר} ^{ben} David

שנת ה'תרמ"ג

ח' ל'ק י"ג י"ג י"ג

מחבור שו"ת

מהר"א פ

על ש"ע א"ח

עם לקטים אשר על הגלויות דשמתים ומצדתיים עם עור חל אלעזר בן רוד ז"ל פלעקלם

מתושבי ק"ק פראג הצירה:

נרפם פה קריה נאמנה

פראג

תקת מתחלת אדוננו האדיר בלוריים החביד בכל דרכיו הקוסר פראג ימי' חיים ארוכים טובים ונרובים עם הגזירה

היקרה הנלהבה הקוסרת מאריא לודאוויקא וכל זרע המלוכה שלום עושה ונרבה אוכ"ר:

שנת שמור מצותי ודחיה לפ"ק

ועתה יוצא לאור מחדש

ירושלים

שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושלשים

וחסר שם בדפוס וכ"ל והא שמתחילין מ"ה וזרע שעות
המה משעה שהכתי' וכו' היינו מ"ה עד סוף זרע שעות
דעלה קאי ר"א וזוהו חת"א לזאמעינן שזרע שעות מתחילין
קודם ל"ה וכו' עיין שם הטוב כי הדברים ברורים :

שם גליון ש"ע סעיף ו"ו קורא אותה בצרכותי' כל שעה
עכ"ל עיין מ"ש בס"ד בעולת חדש השלישי מאמר
ת"ח :

שם גליון מנ"א ס"ק ז' אצ"פ שזמנה וכו' אבל קימה לא
מקרי חלל כשעומד ממשתו וכו' עכ"ל וכן הוא בע"ז
ס"ק ד' וז"ל דף ו"א א"א דקאמרינן ח"כ לימ"א קרא בצדק
ובעצב או בלילה וזיוס כדעת הרשב"א בחדושו' דלמ"א לך
נקט בשבך ובקומך כשברת ה"ו ומנ"א קימה לא מקרי חלל
כשעומד ממשתו וזודחי גם ב"ש ס"ל בשבך דרך שבני חרס
שוכבים וכו' עיין שם בספר פני יהושע עיין מהשכתבתי בס"ד
בעולת חודש השלישי מאמר ת"ז :

סמוך גליון מג"ח ס"ק ב"ת שחם הקדים וכו' ומעשה
מרים ומעשה עגל לא תקנו וכו' עכ"ל כבר תמה
בזה הרמב"ן על הרמב"ם שלא מנה במכין מ"ע זכור את אשר
עשה ה' אלדיך למרים דאמרו בספרא זכור את אשר עשה ה'
אלדיך למרים יכול בלבדך כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת
לשמור מאד הרי שמירה בלבד אמור וכו' וכן עוד דרשו זכור את
אשר הקצפת לה' אלדיך במדבר יכול בלבדך וכו' ולא ידעתי
חס היא זוהרה למקלפים עמ"ן כלומר חשיו דור המדבר
ואולם היא מזה לזרות לדעת חסד האלדים עלינו וכו'
וכענין שהכבי"ח מזכיר עמי זכור בא מה יעץ וגו' וח"כ ראו
למכתה מזה מן המלות עכ"ל ועיין מ"ש הרב מהר"י עיי"ש
בסוף ספרו וזאת ליהודה :

ס"ב גליון ט"ו ס"ק ו' ח"א לכתחלה וכו' יהרהר הברכה
בלבו וישתה עכ"ל עיין שו"ת רדב"ז חלק א' ס' ל"ח
משמע חס מחכך ידיו בנותל סני ומבדך ודברי
הט"ו כלעכ"ד עיקר ועיין מ"ש ס' ז"ן סעיף ג' על
הגליון :

ס"ז סעיף ח' ואפילו באמצע פסוק וכו' :

רכ"ב בע"ה פראג יוס' ה' י"ד מנחם תקעב"ל :

א"ש אשר חגי חפץ ביקר תפארת גדלו : ל"א ימים
עמוד השלום מקרב איהלו : א"ש וכו' חיים וחסד
יסובבנהו מימינו ומשמאלו : א"ש שמש לך מרשא לכפש
יזרח למולו : ר"ת ישבע כפשו מכל טוב ובנעימים יופל
חבלו ליריד ה' ויריד כפשי הרב הגאון המפורסם ערוגת
הבושם כ"ש מוהר"ר אלעזר נרו :

מה נכבד היום ! בהגלות נגלה ספרו היקר אשר נקב
בשם מלאכת הקידוש נובח פני כי הגה ירשו חרש זבת חלב
ודבש . ושרי מזמות ו כחמדים להשג ל ומתקנים לחיך מנופיז
זופיס . האח ! מה יקר לי הכבוד הזה ! שאיש שר וגדול
ליהודים אשר שמעו הולך בכל המדינות יסוף ממעון כבודו
על אכזב קטן כמוני הכבד מדעת ומזימה . אך על זה דוח
לצי . ועגמה נפשי . על אשר לא תשיג יד הונו לטוף תכופז
זהב — למלאכת הקודש כפי מחויית והשוקת נפשי . אשם
זאת אשיב אל לצי . כי שמעתי כבר מפיו הזוהר שלא עלתה
במחשבה לפניו להדפיס ספרו חזרות בלע כסף . כי חס
לנבדו ה' ולמען קדושת שמו הגדול הנכבד והכיבוד . על כן
חזרתי שיערב לפניו מתת ידי ח"ף חס מצער היא ותחי נפשו
לאורך ימים טובים . והנה ערס אשים קנלי למילין חודיע
לברו"מ נרו שעדיין לא מלאה נפשי מועד ככון להשכנע
ולהשתעשע ביאמרי בינה הנובעים ממקור חסד וכבון כמותו
י"ב רק כאשר שמו עיני בחפזון במפרו הנחמד ורלייתי שכרו"מ
נרו הקשה בתשובה ב' על הירושלמי ה' בותב את השם אפילו
מלך

במס' מכתוב דף מ"ד ע"א כל המניח תפילין וכו' (עיין
עילת חרש הראשון מאמר קכ"ז) ומה דשיכה הרמב"ם לשון
הז"ל ויהיב וכל הרגיל בתפילין וכו' ולא כל המניח כראה
דהרמב"ם לפדש דברי רז"ל חת"א דחין לומר כפשונו כל
המניח תפילין וכו' הא הכל חייבים בתפילין חפ"קטן היודע
לשמור והנחה עושה מזה הכתובה בחזרה וכל מי שמבעט
בהנחת תפילין הוא מפושעי ישראל בגופן ועיין במס' ר"ה
דף י"ז ע"א ולכך מפרש הרמב"ם הרגיל בתפילין ר"ל הרגיל
בהן שאינו הולך ד"א בלא תפילין ע"ד שאמר רב ששת במס'
שבת ק"ח ע"ב תיתי לי דקיימית מלות תפילין פירשי' שלא
הלך ד"א בלא תפילין וכו' המהרש"א בחי"א דח"כ מה רבותי'
דקיים מלות תפילין שהיא מזה המפורשת בחזרה הרבה יש
להוכיח בעו"ה על התפ"ן הקטנים ביותר קטני קטני רובן
אשר רלייתי פסולים מתוכם וחין בהן לזרות חותיות ואפילו
אותן שיש להן זורה הן פרודות וחלוקין ואינן מוקפו' גויל על
הראשונים אכן מנעטעים שהקילו קצת עוברי דרכים (עוברי
דרכי של תורה) וכבר הארתי בדרשותי פעמים הרבה
ועיין בעולת חדש השלישי דרוש ח"ת :

סליק הלכות תפילין

מ"ז גליון סעיף ח' כשנועל מנעליו יבדך שעשה לי כל
זרבי עכ"ל כי הוא ההתחלה שהכין ללכת לכל זרכיו
ולכך תקנו ברכה זו בעת נעילת מנעלים אבל עכ"ז אפילו מי
שאין לו מנעלים ברגליו או ביה"כ וכו' מחויב לברך ברכה זו
זה ה' פשוט בעיני וכפסק הרמ"א לקמן סעיף ח"ת ועיי"ש
במג"א ס"ק י"ד וחז"ה ה' חכה לדי ספר זרכי יוסף ורלייתי
בשוריי ברכה שלו שהאר"י ותלמידיו זללה"ה לא ברכו ברכה זו
ביה"כ וכו' ולדוכא כלעכ"ד לדידך חין לזוז מפסק הרמ"א
לאמרין בין כתחייב זה בין לא כתחייב זה ורלייתי בפר"ח שגם
דעת המקובלים כן :

שם גליון במג"א ס"ק י"ד לכן כ"ל דסומא מברך פוקח
עורים אבל חרש לא יבדך הנותן לשכוי וכו' עיין סוף
ס' ס"ט עכ"ל כ"ל דבסוף ס' ס"ט מבוחר דסומא פורס על
שנע ומבדך יזר המאורות וכו' וזכ"ס ס' תכ"ו כ' המג"א
בשם מהרש"ל כומא חייב לקדש הלבנה ומלחתי אח"ז גם
הנה"ה זו בספר פרי מגדים ועיין פר"ח :

ב"ז גליון במג"א חות"א ברוס' במס' ב"ק סומא מוהר
לקרות בע"פ וכו' עיין שו"ת רדב"ז ס' תכ"ה דפוס
פירודא שאין לסומא לקרות שמות ועיין מה
שכתבת לקמן ס' רפ"ה בגליון ש"ע סעיף ח' :

נ"א גליון בש"ע סעיף ח' אומרים ברוך שאמר קודם
פסוקי דזמרה וישתבח לאחריהם עכ"ל ורשאי לומר
כ"ז קודם עלות השחר וכן כראה מרש"י במס' זרכות
דף י"א ע"ב ד"ה יזר חור עיי"ש ע"ב :

נ"ג גליון במג"א ס"ק י"ג דבעינן י"ב שנים שלמים וכו'
עכ"ל עיין במשנה למלך פרק בית הלכה ד"א מה"ל
חיות :

שם גליון במג"א ס"ק ל"ג ועוד שאפילו לא ה' האב יכול
לעמוד אותו במקומו והבן ראו לך וכו' עכ"ל כ"ל :
נ"ח ריש הלכות ק"ש גליון מה שאין חכו מברכין חקב"ו
על ק"ש ככל מ"ע אפשר שבכלל מה שמברכין לעסוק
בד"ת כי ק"ש בכלל תורה משבנו' זהב ס' רל"ט אות
ב"ת :

שם גליון מג"א ס"ק ח' שלש שעות וכו' ד"ה חלל למחן
דגני וכו' עכ"ל כדברו כן הוא ברוס' עיי"ש אבל
דבריהם לל"ע קצת מנח להו דסוף משמרה ומשיכיר בין תכלת
לכרתי שני זמנים הם דלמ"א סוף משמרה היא משיכיר בין
תכלת לכרתי זמן אחד לשניהם מלמ"ס עיין מה שכתבתי
בס"ד בחבורי ת"א חלק א' ס' כ"ה דף י"ב ע"ג שורה כ"ח

זה השער לדי
צדיקים יבואו בו

אוצר כל המנהגים ופסקי הלכות, על סדר השלחן ערוך, ונוסחאות התפלה
שנהג עצמו מרן רבינו הגאון הקדוש, שר התורה, מקובל אלפי, רשכבה"ג

ארמו"ר מרן חיים אלעזר שפירא זצלה"ה זי"ע
אבדק"ק מונקאטש והגלילות יע"א

עם הגהות והערות נפלאות, על מקור מוצאם מש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים,
זוהר הקדוש וכתבי האר"י ותלמידיו הבעל שם טוב,
ועוד ראשונים ואחרונים, ומכמה כתבי יד

נערך ונסדר על-ידי אחד מחשובי התלמידים

הגה"צ הרב יחיאל מיכל גאלד זלה"ה הי"ד

בעל המחבר ספרים: מאסף לכל המחנות (על שלחן ערוך אורח חיים), ציוני יחיאל (על הש"ס),
מקראי קודש (על תפילין בחול המועד), הגהת יחיאל (על פרי מגדים אורח חיים) ושאר חיבורים

בדוקלין, נוא יארק
הודש אלול ה'תשע"ג

ברכות השחר

קד. כשגמר 'אדון עולם' התחיל לברך ברכת השחר בקול רם ^(א), וסדרן כמנהג אשכנז: ^(ב) הנותן לשכוי בינה, ^(ג) שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה, פוקח עורים, ^(ד) מלביש ערומים, מתיר אסורים, זוקף כפופים, רוקע הארץ על המים, ^(ה) המכין מצעדי גבר, שעשה לי כל ^(ו) צרכי (וגם בט' באב וביום

קד. (א) עיין בשער הכוונות (דרוש אמדושי הלילה), ופרי עץ חיים (שער תיקון חצות פרק ג), דזמן כל הברכות הוא מחצות הלילה. וכן כתב המקובל הרש"ש ז"ל בספר נהר שלום בהקדמת חצות, אחר שהאריך בזה באריכות על פי הסוד, סיים בזה הלשון: לכן ראוי ליזהר לאומרים כולם בקומו בחצות, ואפילו שהוא רוצה לישן אחר כך, אין בכך כלום, והוא ליה כישן ביום, עד כאן. ועיין מזה בברכי יוסף (לגאון חיד"א ז"ל, סימן מו אות יב) שכתב דנהג בזה כהאר"י, עיין שם.

וכן לענין סידור הברכות יש חילוק גדול בין המקובלים, כפי מה שאנו אומרים. עיין בנהר שלום סדר הברכות וסידורו. אך עיין בזה בדברי הגה"ק מזידיטשוב ז"ל בפרי קודש הלולים הגהות על הפרי עץ חיים (ז"ה בפ"ד), שכתב על דברי האר"י ז"ל בזה הלשון: ראיתי לרבותי, אשר נהגו עצמן כמנהג העולם, וגם היו אומרים סדר ברכת השחר כמנהג אשכנז. ואמר מורי, מאחר שאין בנו כח לומר כל ברכה על מה שתקינה, כמו בחכמי התלמוד שאמרו אותן בשעת חיובן, כגון שמע קול תרנגול וכו', ואנו חלשים ומי יעצור כח קדושה כמו הראשונים, או כמו קדוש עליון האר"י ז"ל עיר וקדיש מן שמיא נחית, לומר כל ברכה בכוננת הדעת בשעת חיובה. ואם סדרו הקדמונים על הסדר, יותר טוב לאומרים בבית הכנסת, כמבואר בטור ובית יוסף סימן מ"ו. ומאחר שאנו אומרים אותם בבית הכנסת על הסדר, ובודאי זה הוא טוב בכדי שיענו אמן כל אחד אחר ברכת חבירו, וברכה בלא אמן ממש הוא פלג גופא, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

(ב) יש אומרים 'אשר נתן' בלשון עבר, ונוסח רבינו לומר 'הנותן' הוא ברמב"ם (הלכות תפלה ונג"פ"ז ה"ד וה"ז) ובסידור רב עמרם גאון ובטור ושלחן ערוך (סימן מו סעיף א. סימן מו סעיף ג) ובאבודרהם. וכן הוא נוסח האר"י (שער הכוונות ופרי עץ חיים), והרמ"ק (בסידורו), ולבוש (סימן מו סעיף ב).

(ג) בגמרא (עיין מנחות מג, ב ובהג"ה שם) ובתוספתא (ברכות פ"ו מ"ג) ובירושלמי פרק ה' (ה"א) מבואר כנוסח דידן 'שלא עשני גוי'. והנה בספר מאורי אור (בסימן מו), ובשו"ת זכר יהוסף (סימן ג), ובספר שדי חמד (באסיפת דינים חלק יז מערכת חירופין אות ה ובמערכת יח מערכת הבי"ת כלל ב) כתבו, שלא לומר 'שלא עשני גוי' שהוא דובר שקרים, שגם ישראל נקרא 'גוי'. ובשדי חמד שם כתב, שהוא נוהג עצמו לומר 'שלא עשני גוי כגויי הארצות'. ועיין בשו"ת האלף לך שלמה (להגאון מה"ר שלמה קלוגער ז"ל, אורח חיים סימן לד) שהוא טעות, דהנה ישראל בכלל נקראים 'גוי', כמו שנאמר (בראשית לה, יא) גוי וקהל גוים יהיה ממך, וכן (ישעיה א, ד) הוי גוי חוטא, אבל כל אחד מישראל בפני עצמו אינו נקרא 'גוי', אבל בנכרים כל יחיד מהם נקרא 'גוי', ושפיר הברכה כמנהג העולם.

(ד) הנה בשדי חמד (בכללים חלק יא מערכת הבי"ת סוף סימן לו) כתב, שנוהג עצמו, וכן הנהיג את תלמידיו, לומר 'המלביש ערומים' - בה"ה, כמו בברכת המוציא דמוסיפין ה"ה שלא לערב הממין. אבל בשו"ת שאילת יעקב (סימן צח אות ג) מבואר דאין לשנות, ולא שייך להקשות מברכת המוציא, דיש לומר דהתם שאני שמסתמא רעב ללחם ימהר הברכה ויבליע מ"ם אחת, אבל בברכה הנ"ל אין לחוש לזה [ועיין בסידור חמדת ישראל בברכות השחר ד"ה אבל הרב ז"ל].

(ה) יש אומרים 'אשר הכין', אבל נוסח 'המכין' הוא בגמרא (ברכות ס, ב) ורי"ף (ברכות מד, ב) ורמב"ם (הלכות תפלה ונג"פ"ז ה"ז) וסידור רב עמרם גאון ובמחזור ויטרי ואבודרהם, וכן כתב מחצית השקל (סימן מו ס"ק ג)

כיפורים לא החסירו ברכה זו) ליעף כח, המעביר שנה טובים לעמו ישראל. יהי

קה. בשבת וביום טוב גיהנם שולטין ביני

שאינו בן ברית", ומתחי שלמה זי"ע (דברי תורה מה

קו. ומתחיל ה'עקיד

ורבותיו שאין לא

הר' שבת ז"ל (תלמיד מ

בשבת ויום טוב וראש :

ביום שאין אומרים ח

העקידה, רק בראש הע

דאז אין שייך שאין לעורר ר

העקידה להגן לתולדות לטוב

קז. 'לעולם יהא אד

בשער הכוונות)

רבון כל העולמים וכו'.

שיש לומר 'המכין', וכן כתב

מנהגינו לומר 'המכין', וכן כר

(ו) יש נוהגין לומר צְרָכֵי - י

כתב הטור שקאי על נעילת י

קו. (א) עיין בספר עטרת

בשבת ויום טוב פרשת העק

קז. (א) עיין בפרי חדש (סימ

כיפורים לא החסירו ברכה זו), אוזר ישראל בגבורה, עוטר ישראל בתפארה, הנותן ליעף כח, המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי, ויהי רצון וכו' הגומל חסדים טובים לעמו ישראל. יהי רצון מלפניך וכו'.

L

'ומדינה של גיהנם'

קה. בשבת וביום טוב וראש חודש אין אומרים "ומדינה של גיהנם", כי אין גיהנם שולטין בימים ההם. רק מסיים ביהי רצון "בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית", ומתחיל מיד 'לעולם יהא אדם'. וכן נהג זקינו הגה"ק בעל שם שלמה זי"ע (דברי תורה מהדורא ט אות מא [ועיין עוד דברי תורה מהדורא קמא אות צו]).

פרשת העקידה

קו. ומתחיל ה'עקידה'.^(ט) ובשבת ויום טוב וראש חודש נהג כמנהג אבותיו ורבותיו שאין לאומרה, וכמו שכתב בסידור האר"י ז"ל שסידר הקדוש הר' שבתי ז"ל (תלמיד מרן הבעל שם טוב ז"ל והנהגותיו ממנו) שלא לומר כלל העקידה בשבת ויום טוב וראש חודש, שאז אין לעורר דין (נמוקי אורח חיים סימן א ס"ק ג). וכן ביום שאין אומרים תחנון [מצד דין המבואר בשלחן ערוך], לא אמר רבינו העקידה, רק בראש השנה יום כיפור והושענא רבה אמרה (וכפי הנראה שטעמו היה, דאז אין שייך שאין לעורר הדין, כיון שאז יושב הקדוש ברוך הוא על כסא הדין, וגם לעורר זכות העקידה להגן לתולדות לטובה).

'לעולם יהא אדם'

קז. 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר'^(י) כבגלוי' (ולא ובגלוי), כנוסח האר"י בשער הכונות (מאמר נוסח התפלה אות ל נראה לשון קדשו בחתימת צוואתו הטהורה). רבון כל העולמים וכו'. לבד הנשמה וכו'. קריאת שמע.

שיש לומר 'המכין', וכן כתב בביאור הגר"א (עיין מעשה רב אות יא). וכן כתב השלמי ציבור: דאנן בדידן מנהגינו לומר 'המכין', וכן כתוב בכל הסידורים, וכן העתיקו גורי האר"י ז"ל, וכן עיקר, עד כאן לשוננו. (ו) יש נוהגין לומר צָרְכֵי - לשון רבים. ועיין במגן אברהם (סימן מו ס"ק ב) דאין לשנות הנוסחא, דהא כתב הטור שקאי על נעילת מנעלים שהן צורך האדם, עד כאן דבריו.

קו. (א) עיין בספר עטרת צבי (להגה"ק מזידיטשוב ז"ע) בפרשת בהר (קיא. ב) שכתב גם כן שאין לומר בשבת ויום טוב פרשת העקידה, עיין שם טעמו על פי הסוד.

קז. (א) עיין בפרי חדש (סימן מו ס"ק ח) שכתב גם כן לומר 'בסתר כבגלוי'.

חליצת הסנדל

תרעג. בבית המדרש ובחדרו הלך כל היום רק בהאנפלאות (זאקקין) על גליו בתשעה באב, זולת כשהלך החוצה לבש קאלאטשי"ן או פאנטאפא"ל.

הנחת ב' זוגות תפילין בת"ב בבוקר

תרעד. בתשעה באב בבוקר קודם התפלה לא שינה והניח השני זוגות תפילין (עיין אות חיים סימן לח ס"ק ה, ושכן עוד מנהג אבותיו הקדושים זי"ע), ועם הטלית גם כן, שבשאר השנה הניח בבוקר השני זוגות תפילין בלי הטלית, כנזכר לעיל סימן י"ד.

ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בת"ב

תרעה. בבוקר היה מברך הברכה 'שעשה לי כל צרכי'. ואמר הטעם, כיון שהולך במנעלים של גומי, הנקראים קלאטשי"ן, כשהולך מביתו לבית המדרש, על כן שפיר מברך גם אז הברכה בבוקר (ס"א) [ועוד מנהגי תפלה, ראה נספחות].

ברית מילה בת"ב

תרעו. אם היה ברית מילה בט' באב לא לקח היין בפיו לשפוך על המילה כנהוג, רק עשה המציצה בפיו ולזלף היין מהכוס על המילה, ואחר הברכה נתן לתינוקות לשתות (וראה להלן אות תתקכח).

תרעד. (א) נראה לי בטעם רבינו, עיין לעיל (סימן יד) מה שכתבתי שמשער הכונות (ענין ציצית דרוש ב ודרושה) נראה שצריך להניח הטלית קודם התפילין, שלא לשנות הסדר על פי הסוד. ורבינו לטעמו שאין חשש בזה להניח בלי טלית, כיון שהולכין להתפלל מיד תפלת שחרית עם הטלית. אבל בט' באב כיון שאין מתפללין בשחרית בתפילין וגם לא בטלית גדול, על כן לא רצה לשנות בזה מדעת האר"י ז"ל המבואר בשער הכונות.

תרעה. (א*) עיין פרי מגדים (סימן תקנד משבצות זהב ס"ק יא) בשם הלבוש (סימן תקנד סעיף יז) שיש לברך. ועיין בשערי תשובה (סימן מו אות יב) שהביא "דאבל אף על פי שאינו נועל מנעלים יברך שעשה לי כו', לפי המנהג שנועל מנעלים של לבדים. והוצרך לטעם זה אליבא דהב"י, אבל לפי המנהג כרמ"א וכן דעת האר"י, אפילו אינו נועל כלל מברך ברכה זו", עיין שם.